

Vingåkers kommun
kommun@vingaker.se

2017-05-11
Dnr 400-2016:207

Rektor Stefan Bohlin
stefan.bohlin@vingaker.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning
med inriktning mot språk och kommunikation
samt natur, teknik och samhälle
i fritidshemmet vid Sävstaskolan i Vingåkers kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av *Lärande och utveckling i fritidshemmets undervisning*. Granskningen av fritidshemmets undervisning har avgränsats till områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle.

Syftet med granskningen är att bedöma i vilken grad undervisningen i fritidshemmen genomförs och styrs, så att den främjar elevernas utveckling och lärande inom dessa områden.

Granskningen ska besvara följande frågeställningar:

1. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften?
2. I vilken grad och på vilka sätt främjar undervisningen elevernas förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle?
3. I vilken grad och på vilka sätt främjar rektorn undervisningen inom områdena kommunikation samt natur, teknik och samhälle?

Därutöver ska granskningen på en övergripande nivå försöka finna tänkbara förklaringar till hur olika förutsättningar kan påverka undervisningen i fritidshemmet.

Granskningen genomförs i 24 fritidshem. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Granskningen av fritidshemmet vid Sävstaskolan i Vingåkers kommun ingår i denna granskning.

Skolinspektionen besökte fritidshemmet vid Sävstaskolan den 28–29 mars 2017. Besöket genomfördes av Marcus Rönnegård och Anna-Karin Lundström. Vid besöket genomförde Skolinspektionen intervjuer med rektorn, personal och elever samt gjorde observationer av verksamheten. Därutöver har Skolinspektionen tagit del av verksamhetens dokumenterade kvalitetsarbete.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

I detta beslut ges en beskrivning av de utvecklingsområden som framstått som mest centrala. I beslutet redovisar Skolinspektionen även sina iakttagelser, analyser och bedömningar.

Bakgrundsuppgifter om fritidshemmet vid Sävstaskolan

Vid Sävstaskolans fritidshem är totalt 148 elever i åldrarna 6–12 år inskrivna, varav 80 elever går i förskoleklass och årskurserna 1–3. Fritidshemmet består av tre avdelningar med elever i åldrarna 6–8 år (Aroma, Astrakan och Lobo) och en avdelning med elever i åldrarna 9–12 år (Atlas). Fritidshemmet delar lokaler med skolan. Verksamhet bedrivs före och efter skoldagen samt under lov. Fritidshemmet leds av skolenhetens rektor. En av lärarna i fritidshemmet har rollen som arbetslagsledare med ansvar för det pedagogiska arbetet.

Vid tiden för granskningen har 40 procent av personalen vid fritidshemmet pedagogisk högskoleexamen. Två av personalen har fritidspedagogutbildning, en är utbildad förskollärare och en är under utbildning till behörig lärare i fritidshemmet. Övrig personal saknar pedagogisk högskoleutbildning. Antal inskrivna elever per årsarbetare¹ i fritidshemmet är 19,7. Enligt Skolverkets nationella statistik för 2016/2017 om genomsnittet för riket framgår att andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning är 42 procent. Enligt samma jämförande statistik är antalet inskrivna elever per årsarbetare cirka 22 elever.

Sammanfattande bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i fritidshemmet vid Sävstaskolan till stora delar ger eleverna möjligheter att utveckla sina förmågor att kommunicera. Eleverna får på många sätt möjlighet att samtala, lyssna och ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden. Personalen tar tillvara på kommunikationstillfällena i undervisningen då de för en dialog och interagerar med eleverna. De aktiviteter som eleverna gör kan antingen bygga på elevernas egna initiativ eller vara mer styrda av personalen. Det innebär att undervisningen ger eleverna förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang och för skilda syften.

Det finns också områden som kan utvecklas. Bland annat behöver undervisningen ge elever med annat modersmål än svenska möjligheter att använda och utveckla både svenska och sitt modersmål. Undervisningen behöver också ge eleverna möjlighet att läsa litteratur på olika språk. För att eleverna ska få bättre möjligheter att använda sina kommunikativa förmågor behöver de ges

¹ Med årsarbetare menas anställda som arbetar med elever omräknat till årsarbetare med hjälp av tjänstgöringsgraden.

möjligheter att använda sig av digitala verktyg och medier för kommunikation samt föra diskussioner om möjligheter och risker kring detta.

Vidare bedömer Skolinspektionen att undervisningen på flera sätt ger eleverna möjligheter utforska, ställa frågor kring och samtala om olika företeelser och samband i omvärlden. Eleverna får möta såväl en variation av undervisningssituationer liksom olika miljöer och material. Genom att eleverna vistas i natur och samhälle stärks elevernas möjligheter att ta del av ett aktivt förenings-, kultur- och friluftsliv i närmiljön. Eleverna får också möjlighet att utveckla sina kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling. Undervisningen ger även eleverna möjlighet att reflektera över samhällsfrågor, normer och regler. Det betyder sammantaget att undervisningen ger eleverna goda möjligheter att utveckla sitt intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle.

De delar av undervisningen som ger eleverna möjlighet att möta ett innehåll som handlar om könsroller och olika kroppsideal behöver dock stärkas. Personalen behöver utarbeta strategier för och se till att undervisningen ger eleverna bättre möjlighet att reflektera över detta.

Skolinspektionen bedömer att rektorn leder och följer upp undervisningen vid fritidshemmet på ett tydligt sätt. Personalen har utrymme att planera undervisningen inom arbetslaget och tillsammans med skolans personal och de bedriver på det stora hela en god verksamhet inom områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. Rektorn och personalen dokumenterar det som de följer upp tillsammans och fastställer åtgärder för utveckling av verksamheten i fritidshemmet. Det innebär att rektorn och personalen har goda förutsättningar att vidare utveckla kvalitetsarbetet och den samverkan som sker med skolan.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet inom de granskade områdena bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

- Personalen behöver i sin undervisning ge elever med annat modersmål än svenska möjligheter att använda och utveckla både svenska och sitt modersmål. Alla elever på fritidshemmet behöver också ges möjlighet att läsa litteratur på olika språk.
- Alla elever behöver ges möjlighet att använda digitala verktyg och medier för kommunikation. Detta skulle bidra till att eleverna får bättre

förutsättningar att utveckla sina förmågor att kommunicera med olika språkliga uttrycksformer.

- Personalen behöver i sin undervisning ge eleverna möjligheter att i högre grad reflektera över frågor som handlar om könsroller och kroppsideal samt ge förutsättningar för eleverna att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till sådant som annars kan tas för givet.

Bedömningsområden

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang och för skilda syften.

Av läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11, fortsättningsvis läroplanen) framgår att undervisningen ska ta tillvara elevernas nyfikenhet och ge dem möjlighet att utveckla sitt intresse för och sin förmåga att kommunicera med olika språkliga uttrycksformer. Dessutom ska undervisningen sträva efter att på olika sätt skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom lek och olika estetiska uttrycksformer. På så sätt ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang och för skilda syften. Vidare framgår att undervisningen ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet språk och kommunikation:

- *Samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.*
- *Samtala om olika typer av texter.*
- *Digitala verktyg och medier för kommunikation.*
- *Säker och ansvarsfull kommunikation, även i digitala sammanhang.*
- *Ord och begrepp som uttrycker behov, känslor, kunskaper och åsikter. Hur ord och ytt-randen kan uppfattas av och påverka en själv och andra.*

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i fritidshemmet vid Sävstaskolan ger eleverna möjligheter att på olika sätt utveckla sina förmågor att kommunicera i olika sammanhang och för olika syften. Personalen behöver dock i sin undervisning ge elever med annat modersmål än svenska möjligheter att använda och utveckla både svenska och sitt modersmål. Eleverna behöver också ges möjlighet att läsa litteratur på olika språk. Som en vidare del i arbetet med kommunikation behöver undervisningen ge alla elever möjlighet att använda digitala verktyg och medier samt föra diskussioner om möjligheter och

risker kring detta. Eleverna får på många sätt möjlighet att samtala, lyssna och ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden. Fritidshemmet har därmed goda förutsättningar att utveckla detta arbete ytterligare.

Underlag för bedömning

Av intervjuer och observationer framgår att undervisningen innehåller delar som ger eleverna möjligheter att utveckla sin förmåga att kommunicera med språkliga uttrycksformer. Exempelvis berättar personalen i intervju att de brukar genomföra dansaktiviteter tillsammans med eleverna. De nämner bland annat att de använder projektor och att eleverna får dansa efter en figur på Youtube. En annan aktivitet är dans-stop där eleverna dansar och ska stanna när musiken slutar. Att dans förekommer på fritidshemmet bekräftas av eleverna i intervju. Eleverna ger flera exempel på estetiska uttryck och nämner bland annat att de brukar få rita och skriva låtar. I samband med Skolinspektionens observationer förekommer bland annat aktiviteter där eleverna får göra konstverk av raklödder och karamellfärg samt pyssel med papp och färger.

Rektorn förklarar att personalen brukar ha sagostunder för eleverna i fritidshemmet i skolans bibliotek. Eleverna har också möjlighet att besöka biblioteket. Vid frukost läser personalen sagor för eleverna och på avdelningen för äldre elever brukar eleverna ha skrivarstuga. Eleverna ger en varierande bild. Någon menar att personalen inte brukar läsa för eleverna men att det finns böcker som man själv kan läsa. En annan elev menar att det finns böcker för den som vill läsa och att det finns bra ställen att läsa på. Någon förklarar att de brukar få läsa upp det de har skrivit på skrivarstugan. Eleverna och personalen berättar också att eleverna brukar få lyssna på ljudböcker av till exempel Astrid Lindgren i samband med mellanmålet. Detta är också något som Skolinspektionen ser i samband med observationer.

Personalen berättar att de pratar med eleverna om allt ifrån nyheter och stora politiska händelser till elevernas egna intressen och om olika fritidsaktiviteter som eleverna gjort, exempelvis de gånger då elever varit på läger. De menar att oftast är det eleverna själva som tar upp ämnen och nämner det amerikanska presidentvalet som exempel. Personalen förklarar att samtalen är väldigt situationsstyrda. De förklarar bland annat att våren är en årstid då eleverna ofta brukar lyfta frågor som rör insekter och blommor. Det varierar bland eleverna huruvida de tycker att personalen lyssnar på eleverna. Någon tycker att personalen är bra på att lyssna, någon tycker att de inte är så bra på att lyssna. Utöver dessa mer spontana samtal i vardagen så har de avdelningar där de yngre eleverna går samling varje dag där samtal förs under mer styrda former. De äldre eleverna samlas en gång i veckan. På samling tas en mängd frågor upp.

Bland annat är det upprop och avstämning inför dagen. Där får eleverna också lyfta frågor och komma med önskemål om aktiviteter. Detta framkommer i intervjuer med personal och elever samt i de observationer som Skolinspektionen genomfört. Skolinspektionen ser flera exempel på att personalen låter de som vill ta chansen att ställa frågor och föra fram egna tankar och åsikter i anslutning till samlingen. Ett exempel på detta är när någon elev – utifrån personalens genomgång av aktiviteter – resonerar och drar paralleller till aktiviteter som en annan avdelning gjort och som har beröringspunkter till samma tema som de aktuella eleverna för stunden arbetar med.

På fritidshemmet finns elever som har annat modersmål än svenska. Det framkommer i intervjuer med personal, elever och rektorn. Det framgår också av den dokumentation som Skolinspektionen tagit del av. I intervju räknar eleverna upp ett flertal europeiska och utomeuropeiska språk. I intervju menar rektorn att det finns texter och böcker för dessa elever, dels i biblioteket men det finns också att beställa. I samband med observationer i biblioteket ser Skolinspektionen att det bland annat finns ett fåtal sagoböcker på engelska, arabiska och somaliska. Rektorn förklarar att skolan just är i färd med att bygga upp biblioteket och att det finns planer på att köpa in böcker på de mest aktuella språken. I intervju berättar personalen att de arbetar med att utveckla svenskan för elever inom målgruppen. Bland annat arbetar de med ett bildschema som pedagogiskt verktyg för elever med annat modersmål. De arbetar också med kroppsspråk. Både personal och elever berättar att elever ibland får agera tolkar för varandra och att det på samlingarna förekommer att eleverna får öva att säga "hej" på elevernas olika språk. Personalen menar också att de försöker hälsa på elevernas modersmål. Eleverna berättar att personalen brukar vilja att alla ska prata på svenska så att alla förstår, men också för att man inte ska kunna svära på sitt språk.

Skolinspektionen noterar i samband med observationer att endast de äldre eleverna har tillgång till digitala verktyg och medier för kommunikation. Bland annat använder de äldre eleverna sina egna mobiltelefoner när de är på fritidshemmet. Personalen förklarar att det finns "datortid" för de äldre eleverna och att de får använda datorer och surfplattor i samband med skrivarestuga. På övriga avdelningar är dock användandet av digitala medier begränsat eftersom att fritidshemmet i övrigt saknar datorer och surfplattor. Vidare förklarar personalen att de pratar med de äldre eleverna om sociala medier från fjärde klass i samband med att eleverna får var sin surfplatta, men att det inte förekommer några diskussioner med de yngre eleverna kring detta eftersom de som regel inte har några mobiltelefoner. Bilden bekräftas i intervju med elever.

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle

Av läroplanen framgår att undervisningen ska bidra till att utveckla elevernas intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle genom att ge dem möjligheter att utforska, ställa frågor kring och samtala om företeelser och samband i omvärlden. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att använda matematik för att beskriva omvärlden och lösa vardagliga problem. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling. Genom att eleverna får vistas i natur och samhälle ska undervisningen också stärka deras möjligheter att ta del av ett aktivt förenings-, kultur- och friluftsliv i närmiljön. Vidare framgår att undervisningen bl.a. ska behandla följande centrala innehåll inom kunskapsområdet natur och samhälle:

- Olika sätt att utforska företeelser och samband i natur, teknik och samhälle, till exempel genom samtal, studiebesök och digitala medier. Hur företeelser och samband kan beskrivas, till exempel med ord och bilder.
- Matematik som redskap för att beskriva vardagliga företeelser och för att lösa vardagliga problem.
- Byggande och konstruktion med hjälp av olika material, redskap och tekniker.
- Normer och regler i elevernas vardag, till exempel i lekar och spel, och varför regler kan behövas.
- Etnicitet, könsroller, kroppsideal och konsumtion samt kritisk granskning av hur dessa företeelser framställs i medier och populärkultur.
- Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Av läroplanen framgår också att förskoleklassen, fritidshemmet och skolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen på flera sätt ger eleverna möjligheter att utveckla sitt intresse för och kunskaper om natur, teknik och samhälle. Granskningen visar att såväl en variation av undervisningssituationer som tillgång till olika miljöer och material ger eleverna förutsättningar att utforska, ställa frågor kring och samtala om olika företeelser. De delar av undervisningen som ger eleverna möjlighet att möta ett innehåll som handlar om könsroller behöver dock stärkas. Eleverna kan därigenom ges möjlighet att reflektera över frågor om könsroller samt kroppsideal och hur de framställs i olika typer av media. På så vis kan undervisningen även ge förutsättningar för eleverna att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till något som annars kan tas för givet.

Underlag för bedömning

I samband med observationer ser Skolinspektionen att eleverna har tillgång till olika material som kan användas för att bygga med. Det finns papper, garn och tyger. Ute på skolgården finns en stor sandlåda med verktyg för att göra sandkakor. Eleverna har också tillgång till tråklossar och lego. I intervjuer med personal och elever framkommer att eleverna bygger mycket med bland annat byggstavar och lego. Det förekommer också att elever bygger olika banor och kojor med hjälp av mjuka klossar. De äldre eleverna brukar på eget initiativ konstruera spel med hjälp av ett byggsystem som eleverna har tillgång till och sedan genomföra olika spelturneringar eleverna emellan. Vidare berättar personalen att fritidshemmet håller på att samla in elskrot som eleverna får skruva isär och bygga ihop. Eleverna har också fått göra lavalampor av glasburkar med matolja och karamellfärg. Eleverna själva berättar att de får konstruera "sprattelgrodor" av papp och målarfärg.

Både personal och elever ger flera exempel på hur matematik används i undervisningen på fritidshemmet. Personalen menar att matematiken ingår och används i allt, exempelvis då eleverna bakar och räknar mått för dubbel sats. Vidare uppkommer ständiga frågor från eleverna vad klockan är och då hjälps personal och elever exempelvis till att räkna ut hur länge det är kvar tills eleverna ska gå hem. Matematik förekommer även då eleverna spelar kort och bingo. Personalen pratar också med eleverna i olika sammanhang kring antalet elever som är i fritidshemmet och lyfter frågor som: Hur många är vi kvar nu? och så vidare. Ett exempel som både elever och personal berättar om är attackfotboll som innebär att personalen nämner ett mattetal som eleverna får lösa och där svaret avgör hur många elever som ska spela. Personalen menar att matematiken uppstår spontant i leken på detta sätt – det är inte så planerat. De berättar också att de genomför matematiska lekar i samband med inskolningen av sexåringar. Det kan exempelvis handla om att eleverna ska ta tio harskutt framåt. Eleverna räknar också när de gör mönster i pärlplattor och när de leker med kassaapparat. I samband med observation ser Skolinspektionen också exempel där matematiken används mer direkt i undervisningen då personalen ger ett klurigt matteproblem till några elever som handlar om ett inköp och lånade pengar och där personalen skriver på tavlan, utmanar och resonerar med eleverna.

Rektorns bild är att eleverna på fritidshemmet har goda möjligheter att reflektera kring frågor som rör normer. Det framkommer i intervju med rektorn. Personalen och eleverna berättar i intervjuer att fritidshemmet har ett samarbete med Friends. Samarbetet innebär att elever och personal utgår från ett material som innehåller olika samarbetsövningar. Exempelvis har elever och personal

tittat på film om mobbing tillsammans, som eleverna sedan fick diskutera. Personalen menar att detta engagerar eleverna och att samarbetet med Friends också inneburit att frågor om varför vi som personer agerar som vi gör blir synliggjort.

Både elever och personal berättar att fritidshemmet har regler och att de också diskuteras bland elever och personal. Personalen menar att de ofta pratar generellt om reglers betydelse med eleverna, både vad gäller skolan och för samhället i övrigt. Bland annat diskuteras trafikregler när eleverna rör sig till och från skolan. Någon i personalen berättar att det från år till år finns en del "regelbrytare" bland eleverna som följer reglerna på exempelvis fotbollsträningen eller badhuset men inte på skolan. Personalen diskuterar med eleverna varför det är så, i syfte att få alla att förstå att regler ska följas även i skolan. Personalen förklarar vidare att eleverna också får diskutera reglerna i olika lekar och komma överens om dem. De nämner ett exempel då det blev en del konflikter i anslutning till en lek. Personalen skrev då ut reglerna, så när konflikt uppstod bland eleverna så kunde personal och elever titta på reglerna tillsammans för att se vad som gäller. Det förekommer också att eleverna kommer överens om egna regler i olika sammanhang sinsemellan. I intervjuer med elever, personal och rektorn så framkommer att eleverna också har ett fritidsråd där eleverna får möjlighet att lyfta olika frågor och komma med önskemål som rör verksamheten. Att fritidsråden protokollförs framgår av den dokumentation som Skolinspektionen tagit del av. Vid tiden för Skolinspektionens granskning var det några månader sedan ett fritidsråd genomfördes senaste gången. Det framkommer i intervju med elever.

Enligt personalen förekommer sällan några diskussioner om kroppsideal och om hur detta framställs inom populärkulturen. Personalen förklarar att eleverna på fritidshemmet inte är så intresserade av detta – sådana frågor uppkommer främst i de senare årskurserna när eleverna inte längre går på fritidshemmet. Personalen berättar dock att de brukar diskutera könsroller med eleverna, exempelvis att matlagning inte är ett "kvinnojobb" utan något som alla kan göra. Enligt personalen är detta ett område som de ser utmaningar i. De berättar också att eleverna fått se en film om en pojke som ville vara prinsessa i en skolpjäs. Filmen visas i olika versioner, en där lärarna och klasskamraterna tyckte detta var fel och var taskiga mot pojken och en som visade hur det skulle kunna gå till istället. Därefter diskuterades de två scenarierna med eleverna på fritidshemmet. I intervju med rektorn framkommer att fritidshemmet – utöver den generella elevvårdstrategin och samarbetet med Friends – inte har någon särskild strategi kring frågor om jämställdhet och könsroller. Rektorn menar dock att detta är jätteviktiga frågor.

I intervjuer framkommer att undervisningen innehåller delar som ger eleverna möjligheter att utveckla sina kunskaper om miljöfrågor och hållbar utveckling. På fritidshemmet återvinns papper och kartong med mera och eleverna hjälper till med detta. Personalen diskuterar också med eleverna varför återvinning är viktigt. Vidare spelar eleverna skräpbingo och naturbingo. Detta framkommer i intervju med personalen. Eleverna ger en varierande bild av hur personalen tar upp frågor som rör miljö och natur. De berättar i intervju att de brukar bege sig ut i naturen för att leka och gå på utflykt. De besöker skogen och äter mellanmål där ibland. Eleverna berättar också att det varierar hur mycket de får chansen att prata om naturen. De äldre eleverna menar att de brukar göra det, medan några bland de yngre eleverna menar att de inte gör det särskilt ofta. Någon elev menar dock att de fått lära sig att man inte ska trampa sönder i naturen, inte bryta grenar men att man ska vattna växter. Ibland har eleverna fått hämta saker i naturen exempelvis en kotte, som de sedan får visa upp. På den avdelning där de äldre eleverna går har personalen visat upp ett kretslopp med stenar, jord och en planta. Sedan får eleverna vattna plantan och undersöka om den växer även när de stängt locket.

Både elever och personal berättar och ger exempel på situationer då eleverna möter närsamhället och föreningsliv. Bland annat åker eleverna till badhuset en gång i månaden. På somrarna får eleverna gå till fotbollsskolan och varje lov tar eleverna del av det kommunala bibliotekets aktivitetsschema. Varje höst genomförs en bandyturnering där andra fritidshem inom kommunen träffas och deltar. Personalen berättar också att eleverna deltog i "skoljoggen" under hösten. Eleverna berättar att de åkt till en å som ligger vid det slott som finns i närheten. Där fick de fiska. Vidare nämner rektorn att fritidshemmet besöker sjöar på sommaren för att bada. Dit tar de sig med en kommunbuss.

Rektorns styrning och ledning av undervisningen med inriktning mot områdena språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle

Av 4 kap. 3 § skollagen (2010:800) framgår att varje huvudman systematiskt och kontinuerligt ska planera, följa upp och utveckla utbildningen. Av 4 kap. 4 § skollagen framgår bl.a. att detta arbete även ska genomföras på skolenhetsnivå samt att rektorn är ansvarig för att kvalitetsarbetet genomförs.

Av Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem framgår att rektorn bör se till att fritidshemmets utvecklingsområden identifieras och synliggörs i det systematiska kvalitetsarbetet. Rektorn bör vidare organisera verksamheten så att personalen i fritidshemmet ges utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen samt organisera verksamheten så att den stödjer samarbetsformer och erfarenhetsutbyten mellan personalen i fritidshemmet, förskoleklassen och skolan. Vidare framgår att rektorn bör anpassa gruppstorlek, personaltäthet och gruppammansättning och då väga in faktorer såsom: elevernas ålder, personalens kompe-

tens, lokalernas och utemiljöns utformning, elever med annat modersmål än svenska, elever i behov av särskilt stöd, kontinuitet i elev- och personalgruppen samt elevernas närvarotider. Rektorn bör vidare utforma kompetensutvecklingsinsatser för personalen i fritidshemmet utifrån en kontinuerlig kartläggning och analys av verksamhetens behov.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn leder och följer upp undervisningen vid fritidshemmet på ett tydligt sätt. Personalen har utrymme att planera undervisningen i fritidshemmet. De har också gemensam planeringstid med skolan. Rektorn och personalen dokumenterar det som de följer upp kring verksamheten och fastställer i kortfattad form vissa åtgärder för utveckling av verksamheten i fritidshemmets olika kvalitets- och planeringsdokument. Mot denna bakgrund bedömer Skolinspektionen att rektorn och personalen har goda förutsättningar att vidare utveckla kvalitetsarbetet och den samverkan som sker med skolan.

Underlag för bedömning

Fritidshemmets personal har planeringstid två dagar á två timmar per vecka. Varje dag har personalen vid fritidshemmet en halvtimmes ställtid inför dagen då aktiviteterna stäms av innan uppropet med eleverna. Personalen har därutöver planeringstid en timme varje vecka tillsammans med skolans personal. Inför loven har personalen en halvdags planeringstid. Vid tre tillfällen per termin samlas också all personal på kommunens samtliga fritidshem för gemensam planering och erfarenhetsutbyte. Detta framgår av den dokumentation som Skolinspektionen tagit del av och bekräftas i intervju med personalen. Personalen förklarar också att det sker mycket samarbete mellan fritidshemmets olika avdelningar, främst mellan de avdelningar där eleverna i förskoleklass till årskurs 2 är inskrivna. Detta bekräftas av genomförda observationer där Skolinspektionen kan konstatera att undervisningen till största del sker integrerat mellan dessa avdelningar. Personalen menar dock att samarbete med den avdelning där de äldre eleverna går också sker och att det händer att samtliga avdelningar gör saker tillsammans, om än inte i lika stor omfattning. De nämner bland annat att de äldre eleverna ibland får hålla i idrottsaktiviteter för de yngre eleverna. Därutöver sker planeringen inför loven på så sätt att samtliga avdelningarna är med.

Personalen menar att den gemensamma planeringstiden med skolan fungerar bra men att syftet med planeringen skulle kunna tydliggöras. I dagsläget innefattar planeringstiden med skolan främst praktiska frågor och elevvårdsfrågor. I intervju förklarar rektorn att den gemensamma planeringen med skolan nu genomförs för tredje året i rad och att tanken är att synliggöra fritidshemsverksamheten. Han förklarar att skolans temaarbeten och olika projekt kan spilla

över till fritidshemmet där eleverna fortsätter sitt arbete. Detta bekräftas i intervju med personalen som också berättar att de diskuterar med lärarna i skolan hur skolans teman kan tas in i fritidshemmets verksamhet. Personalen menar dock att hur väl fritidshemmet samarbetar med skolan – för att komplettera skolans verksamhet – ofta är beroende av vilka förväntningar skolans personal har på personalen i fritidshemmet. Den gemensamma planeringstiden som infördes för några år sedan har dock bidragit till att lyfta fram fritidshemmets arbete och personalens profession, menar personalen.

I intervju med rektorn framkommer att rektorn träffar personalen i fritidshemmet varje vecka, antingen på måndagar eller torsdagar. Vid dessa tillfällen pratar de om utbildnings- och verksamhetsfrågor. Ofta rör det sig om praktiska frågor och elevvårdsärenden. Rektorn menar att undervisningen i fritidshemmet till stora delar handlar om att "fånga ögonblicket" och spinna vidare på det och anser att fritidshemmet har stora möjligheter att lyfta precis vad som helst, om något hänt i världen eller i elevernas liv, och att leken på många sätt är "den optimala undervisningsformen". Rektorn tycker att han har god inblick i verksamheten och nämner bland annat att han träffar arbetslagsledaren varje vecka i samband med arbetslagsmöte. Personalen bekräftar att rektorn är involverad i fritidshemmet. De menar att rektorn är lyhörd, deltar i planeringar i största mån samt är med och ger synpunkter.

Vidare menar rektorn att han har god insikt i hur personalen arbetar med språk och kommunikation samt natur, teknik och samhälle. I den dokumentation som Skolinspektionen tagit del av samt i intervjuer förklarar rektorn och personalen hur ledning och uppföljning går till. Det framgår bland annat att det är rektorn som leder verksamheten mot uppsatta mål tillsammans med arbetslagsledare och övrig personal. Till grund för mål och planerade aktiviteter ligger läroplanen för fritidshemmet, barn- och utbildningsnämndens styrdokument samt fritidshemmets verksamhetsplan. Rektorn och personalen jobbar fortlöpande med verksamhetsplanen under hela läsåret tillsammans med skolans ledningsgrupp. Dels som planering inför varje läsår – det vill säga vilka mål verksamheten ska fokusera på – dels planerar personalen vecka för vecka med aktiviteter som styr mot målen. Utifrån detta genomför personalen aktiviteterna på fritidshemmet tillsammans med eleverna. Rektorn anger att fritidshemmet har identifierat att de behöver arbeta med läroplanens alla områden inom undervisningen men förklarar samtidigt att de mål och aktiviteter de särskilt riktar fokus på under detta läsår är språk och dialog samt natur och teknik. Uppföljning av målen sker genom att personalen observerar vad eleverna lärt sig. Detta diskuteras i arbetslagen genom pedagogiska samtal under protokollförda möten. Därefter lämnar personalen protokollen till rektorn. Detta görs också med fritidsrådets protokoll. Personalen förklarar att rektorn också kan efterfråga annat material. Ansvar för uppföljningen har rektorn med stöd från fritidshemmets arbetslagsledare.

Barn- och utbildningsnämnden har satt upp två mål för fritidshemmet som personalen har i uppdrag att arbeta mot: "Meningsfull fritid" samt "Trygga barn". Dessa bryts ner och omsätts i målsättningar för verksamheten i en verksamhetsplan samt en lokal pedagogisk planering som tas fram av personalen i fritidshemmet och beslutas av rektorn. Detta framgår av den dokumentation som Skolinspektionen tagit del av. Personalen förklarar i intervju att de långsiktiga målen finns i verksamhetsplanen medan de kortsiktiga målen finns i den lokala pedagogiska planeringen. De menar att språk och kommunikation har en given del i målsättningarna men att natur, teknik och samhälle inte lyfts fram på samma sätt.

Den verksamhetsplan som Skolinspektionen tagit del av för fritidshemmet innehåller följande prioriterade mål: "Alla barn känner sig trygga i verksamheten och upplever en meningsfull fritid". Verksamhetsplanen anger också i punktform två prioriterade utvecklingsområden: Samplanering skola-fritidshem samt Integration av nyanlända elever.

Den lokala pedagogiska planering som Skolinspektionen tagit del av innehåller ett antal aktivitetsområden med olika syften som fritidshemmet ska utgå ifrån under det kommande läsåret:

- Bildschema (för att underlätta kommunikation med elever)
- Fri lek
- Fritidsråd (som forum för demokrati)
- Idrott, lek och rörelse
- Natur-Skogen (för vistelse i och förståelse för naturen)
- Natur-Tälja (för elever i årskurs 2 som får lära sig hantera kniv)
- Badhus (för vattenvana och badvett etc.)
- Skapande verksamhet (med olika material och tekniker)
- Skrivarestuga (för elever i årskurs 3–6)

Fritidshemmets kvalitetsarbete dokumenteras i en kvalitetsredovisning som gäller för förskoleklass, grundskolan och fritidshemmet. Den kvalitetsredovisning som Skolinspektionen tagit del av innehåller bland annat resultat för fritidshemmet samt en förteckning över vilka insatser som fritidshemmets personal ska genomföra under det kommande året.

Personalen menar att de blir bättre och bättre på att arbeta med det systematiska kvalitetsarbetet. Bland annat berättar de i intervju att arbetslagsledaren nyligen gått en kurs i just detta. Ett annat exempel på kompetensutveckling är att personalen gått en fördjupad kurs kring läroplanens innehåll gällande fritidshemmet. Detta framkommer i intervju med rektorn. Han berättar också att personalen har gått en grundläggande utbildning inom värdegrundsfrågor, deltagit på fritidshemmets rikskonferens samt att några har utbildats i utomhuspedagogik. Vid tiden för Skolinspektionens granskning planeras dessutom

en utbildning i elevbemötande som gäller för all skolpersonal inklusive fritidshemmet.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 10 november 2017 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post till *skolinspektionen.umea@skolinspektionen.se*, eller per post till *Skolinspektionen Box 3177, 903 04 Umeå*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2016:207) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har Anna-Karin Lundström deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Elisabeth Ahlgren
Enhetschef

Marcus Rönnegård
Föredragande

Bilaga

Författningsstöd m.m.

Bilaga: Författningsstöd m.m.**Skollagen (2010:800)**

Allmänna bestämmelser för skolväsendet som även omfattar fritidshemmet (1-5 kap.).

1 kap. Inledande bestämmelser

- Skolväsendet (1 §)
- Definitioner (3 §)
- Syftet med utbildningen (4 §)
- Utformningen av utbildningen (5-7 §§)
- Lika tillgång till utbildning (8 §)
- Likvärdig utbildning (9 §)
- Särskild hänsyn till barns bästa (10 §)
- Läroplan (11 §)

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

- Ledningen av utbildningen (9 och 10 §§)
- Lärare och förskollärare (13 och 14 §§)
- Kompetensutveckling (34 §)
- Lokaler och utrustning (35 §)

3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen

- Om inte något annat anges gäller bestämmelserna i kapitlet också fritidshemmet (2 §)
- Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling (3 §)

4 kap. Kvalitet och inflytande

- Systematiskt kvalitetsarbete enhetsnivå (4 §)
- Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet (5 §)
- Dokumentation (6 §)
- Allmänt om barnens och elevernas inflytande (9 §)

5 kap. Trygghet och studiero

- Bestämmelserna i 1-6 och 22-24 §§ gäller också för fritidshemmet (2 §)
- Arbetsmiljö (3 och 4 §§)

14 kap. Särskilda bestämmelser för fritidshemmet

- Utbildningens syfte (2 §)
- Erbjudande av utbildning (3 och 4 §§)
- Omfattning (5-8 §§)
- Elevgrupperna och miljön (9 §)

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11)

1 kap. Skolans värdegrund och uppdrag

2 kap. Övergripande mål och riktlinjer

- Kunskaper (2.2)
- Ansvar och inflytande (2.3)
- Skolan och omvärlden (2.6)
- Rektors ansvar (2.8)

4 kap. Fritidshemmet

- Fritidshemmets syfte och centrala innehåll
- Centralt innehåll: Språk och kommunikation
- Centralt innehåll: Natur och samhälle

Skolverkets allmänna råd med kommentarer

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:39) med kommentarer: Fritidshem

- Rektorns pedagogiska ledarskap (4)
- Lärande i fritidshemmet (5)

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) med kommentarer: Systematiskt kvalitetsarbete - för skolväsendet

- Att styra och leda kvalitetsarbetet (1)
- Att dokumentera kvalitetsarbetet (2)
- Att följa upp resultat och måluppfyllelse (3)
- Att analysera och bedöma utvecklingsbehoven (4)